

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ:
กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ่วน จังหวัดน่าน
Community Enterprise Development on the Bio Economic Base:
The Case Study of Chiwiwit Community Enterprise
Nam Kian Subdistrict, Nan Province

นงคราญ ไชยเมือง^{1*} , สุตาทิพร คงเกิด^{2**}
Nongkran Chaimuang^{1*} , Sutapat Kongkird^{2**}

¹สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ
เลขที่ 272 ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง ตำบลสันพระเนตร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210 ประเทศไทย

¹Management Department, Faculty of Business Administration, Payap University
272 Lampang-Chiang Mai Highway Road, San Phra Net Sub-district,
Sansai District, Chiang Mai, 50210, Thailand

²สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ
เลขที่ 272 ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง ตำบลสันพระเนตร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210 ประเทศไทย

²Business Administration Department, Faculty of Business Administration, Payap University
272 Lampang-Chiang Mai Highway Road, San Phra Net Sub-district,
Sansai District, Chiang Mai, 50210, Thailand

รับต้นฉบับบทความ: 12 ธันวาคม 2562 ปรับปรุงบทความ: 2 พฤษภาคม 2562 ตอรับตีพิมพ์บทความ: 28 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ่วน จังหวัดน่าน” เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ประกอบของการจัดการและขั้นตอนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพให้ประสบผลสำเร็จ โดยต้องดำเนินการพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนภายใต้องค์ประกอบของการจัดการใน 2 มิติดังนี้ มิติที่หนึ่งมีปรัชญาการจัดการตระหนักถึงความได้เปรียบด้านทรัพยากรท้องถิ่น มีความคิดและไอเดียใหม่ๆ

*ผู้เขียนหลัก

อีเมล: Nongkran_Chaimuang@hotmail.com

สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ใช้แนวคิดอนุรักษ์นิยมนโยบายทางการเงิน มีความสามัคคีและให้ความสำคัญกับการสร้างเอกลักษณ์ และมิติที่สองมีกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ นโยบาย รวมไปถึงการติดตามและ ประเมินผลอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาศูนย์วิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพต้องดำเนินการ ตามกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์วิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอนด้วยองค์การวิสาหกิจชุมชนเอง โดยมีหน่วยงานรัฐทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้การส่งเสริมและสนับสนุน โดยเนื้อหาของบทความได้ยกกรณี ศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน

คำสำคัญ

การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจชีวภาพ

Abstract

A study about “community enterprise development on the bio economic base the case study of Chiwiwit Community Enterprise Nam kian subdistrict, Nan Province” has written with objectives for presenting the components of management and the development process of community-based enterprises on the biological economy to be successful. Which requires the development of community enterprise management to achieve sustainable self-reliance under the management elements in 2 dimensions as follows: The first dimension has a management philosophy. Realizing local resource advantages have new ideas and ideas can bring technology and innovation to help create added value Use financial conservatism with unity and emphasis on identity creation and the second dimension has a systematic strategic management process. There is a vision, mission, objectives, strategies, policies as well as systematic monitoring and evaluation as well as the development of community-based enterprise on the basis of the bio economy. There are 7 steps with community enterprise organizations themselves with a government agency acting as a consultants to promote and support. The content of the article has raised the case of the Chiwiwit Community Enterprise Nam kian Subdistrict, Nan Province.

Keywords

Development, Community Enterprise, Biological Economy

บทนำ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนภายใต้จุดแข็งของประเทศไทย คือ การเป็นฐานการผลิตและบริการสำคัญที่หลากหลาย มีระบบเกื้อกูลในครอบครัวไทยเข้มแข็ง และมีความหลากหลายเชิงนิเวศน์ (National Science and Technology Development Agency [NSTDA], 2018, 57) ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ให้กลายเป็นความได้เปรียบเชิงแข่งขัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ เพราะความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจและสังคม เครื่องมือที่จะช่วยในการดำเนินการดังกล่าวมีหลายรูปแบบ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนก็เป็นรูปแบบหนึ่งในการช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในการบริหารจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ (Executive Committee of the Office of Economic Development from the Biological Base, 2018, 15-16) นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อการพัฒนาใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในด้านองค์กรได้มีการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ (องค์การมหาชน) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจชีวภาพไปสู่การปฏิบัติ (Sersthsirrot, 2009, 1) และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเพื่อการไปสู่ Thailand 4.0 ซึ่งรัฐบาลได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2579 โดยกำหนดกรอบการพัฒนาระยะยาวเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และถูกถ่ายทอดเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายการสร้างการเติบโตสีเขียว (Green Growth) ซึ่งเป็นการพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และพัฒนาประเทศเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต และยุทธศาสตร์ที่ 5 เน้นการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมุ่งไปสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ระดับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ (Low Carbon) มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น ประชาชนมีพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017, 99-102)

ดังนั้น การยกระดับและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพจึงเป็นทางเลือกทางหนึ่งที่เป็นเศรษฐกิจของสังคม โดยจะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างเกื้อกูลกัน เช่น วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ดงบางกะเจ้ามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้ ดงบางกะเจ้า เรืออีแปะจำลอง และกะละแม โดยใช้เกณฑ์อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรม

ภูมิปัญญา มีส่วนประกอบเป็นทรัพยากรของท้องถิ่น และมีแนวคิดสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์เหล่านี้มาจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยพื้นที่คู้บางกะเจ้าเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่แห่งเดียวของประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 21.10 ตารางกิโลเมตร โอบล้อมด้วยลำน้ำเจ้าพระยา ด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่เป็นคู้น้ำ มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพสูงและมีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่ทั้งวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยและชาวมอญที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ. 2358 ที่ยังดำรงรักษาอยู่ถึงปัจจุบัน จนได้รับการยกย่องจาก Time Magazine (Asia Version) ให้เป็น “Best Urban Oasis of Asia” ประจำปี 2549 และยังเป็นปอดที่ผลิตอากาศบริสุทธิ์ ถือว่าเป็นทุนสังคมที่มีอยู่ตามธรรมชาติของคนในพื้นที่ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างเกื้อกูลกัน ยกย่องเศรษฐกิจของชุมชนฐานรากให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ตระหนักถึงความได้เปรียบด้านทรัพยากรท้องถิ่น จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำไปสู่ประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำ ทำให้เกิดการพัฒนามิติใหม่สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Taichomphu, 2014, 154-155) ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะต้องไม่ทำลายฐานทรัพยากรเดิม นอกจากนั้นยังเสริมสร้างอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งเป็นแนวทางดำเนินการสำคัญที่จะร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ยุค Thailand 4.0 บทความนี้จึงมุ่งที่จะเสนอแนวคิดและวิธีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

เนื้อหาของบทความประกอบด้วย ความสำคัญของเศรษฐกิจชีวภาพ การปฏิรูปเศรษฐกิจชีวภาพของประเทศไทย แนวคิดและความสำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน โดยการยกตัวอย่างกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮัน จังหวัดน่าน

เศรษฐกิจชีวภาพ

เศรษฐกิจชีวภาพ (Biological Economy) หรือเศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Biological Base Economy) คือ ระบบเศรษฐกิจที่รวมเอาทั้งการผลิตสินค้า บริการ และการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ โดยอาศัยทรัพยากรกระบวนการ และหลักการต่างๆ ทางชีววิทยา โดยเป็นการผลิตทรัพยากรชีวภาพที่หมุนเวียนได้ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น อาหารคน อาหารสัตว์ และผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น พลังงานชีวภาพ (Bioenergy) (NSTDA, 2018, 7) ซึ่งหัวใจหลักของเศรษฐกิจชีวภาพ คือ การเปลี่ยนเศรษฐกิจฐานเกษตรกรรมไปเป็นเศรษฐกิจนวัตกรรมซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยรูปแบบนี้ เพราะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนสำคัญอีกทั้งพื้นฐานเศรษฐกิจของไทยเป็นเศรษฐกิจฐานเกษตรกรรมที่เน้นการส่งออกสินค้าเกษตร เช่น ข้าว อ้อยมันสำปะหลัง และน้ำตาล ดังนั้นเมื่อนำความรู้ทางนวัตกรรมมาใช้ในการผลิตจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตรเหล่านี้ อาทิ ข้าวสามารถแปรรูปเป็นแป้งข้าวเจ้าที่ไม่มีโปรตีนกลูเตน มันสำปะหลังและอ้อยแปรรูปเป็นเคมีชีวภาพ ทั้งยังส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรม

หลากหลายชนิด อาทิ อุตสาหกรรมพลังงานชีวภาพ อุตสาหกรรมชีวเคมี พลาสติกชีวภาพ อุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต และอุตสาหกรรมทางชีวเภสัชภัณฑ์ (Nuanmanee, 2017, 2) จากเศรษฐกิจชีวภาพอาศัยความรู้สมัยใหม่ที่จะทำให้ได้สารต่างๆ ทั้งที่เคยผลิตได้อยู่แล้วแต่จะทำให้มีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้นตลอดจนถึงได้สารใหม่ๆ ชนิดต่างๆ ที่มีมูลค่าสูงขึ้นมากกว่าเดิมไปพร้อมๆ กับการแก้ปัญหาสำคัญระดับโลกที่เผชิญอยู่จากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอาหารทั้งอาหารคนและอาหารสัตว์ด้วยความรู้ต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม การประมง การป่าไม้ จึงทวีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งทุกๆ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับที่กล่าวมาแล้วแต่ให้สารชีวมวล (Biomass) ซึ่งนำไปใช้ต่อไปได้อย่างหลากหลายของเสียในหมวดนี้จึงกลายมาเป็นอาหารสัตว์และเชื้อเพลิงได้เป็นอย่างดี (NSTDA, 2018, 9) ดังนั้นการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจชีวภาพโดยการใช้ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นฐานในการเพิ่มมูลค่าให้กับความหลากหลายทางชีวภาพและผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นจุดแข็งและเป็นทุนพื้นฐานสำคัญของประเทศไทย ที่จะทำให้เกิดการปฏิรูปการพัฒนาเศรษฐกิจที่เปลี่ยนจากการรับจ้างผลิตด้วยฐานเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมและฐานทรัพยากรชีวภาพอย่างสิ้นเปลืองและไม่มีประสิทธิภาพเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิต พัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต การเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อันเป็นการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในอนาคต (The Commission for Nation Economic Reform, National Reform Council, 2016, 7 ; Prachachat, 2018, 1)

การปฏิรูปเศรษฐกิจชีวภาพของประเทศไทย

การปฏิรูปเศรษฐกิจชีวภาพของประเทศไทยตามที่รัฐบาลต้องการส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายในอนาคต 10 ประเภท (New Engine of Growth) ทั้งอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ ได้แก่ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เกษตรเชิงประสิทธิภาพและเทคโนโลยีชีวภาพ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร และอุตสาหกรรมอนาคต ได้แก่ อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ อุตสาหกรรมแพทย์และสุขภาพ อุตสาหกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปเศรษฐกิจชีวภาพซึ่งเป็นเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้ประเทศไทยพ้นจากการเป็นประเทศ “รับจ้างผลิตสินค้า” มาเป็นประเทศที่ใช้ “การพัฒนานวัตกรรม” โดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้ ใช้ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศอย่างยั่งยืน ผสมผสานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับภูมิปัญญา สร้างรายได้ในทุกห่วงโซ่การผลิต และพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน (The Commission for Nation Economic Reform, National Reform Council, 2016, 1-2) ซึ่งสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทำหน้าที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจจากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเป็นกลไกการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชนและภาคธุรกิจบนฐานการใช้ประโยชน์

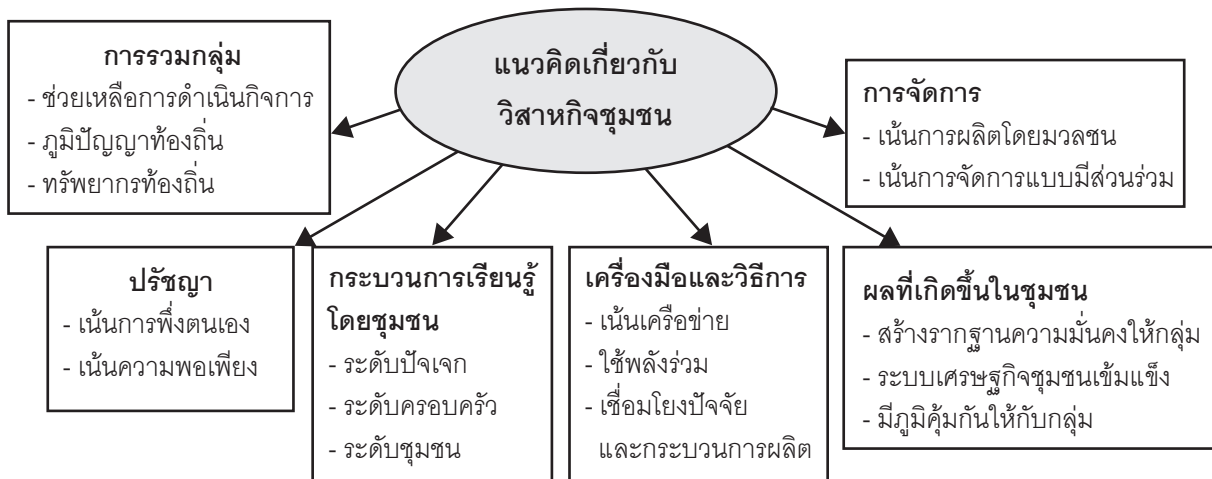
และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และมีเป้าหมายดังนี้ ชุมชน/ท้องถิ่น มีความรู้พื้นฐานเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเศรษฐกิจจากความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและนำผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมาสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ โดยได้เข้าไปสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนจนได้รับตราส่งเสริม Bio Economy ที่มีจุดเด่นและแตกต่างจากสินค้าทั่วไปโดยยึดหลัก 3 ประการดังนี้ การใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นองค์ประกอบ การผลิตที่เป็นมิตรกับความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Friendly Processes) และบันรายได้ไปฟื้นฟูและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (Future of the Origin) (Executive Committee of the Office of Economic Development from the Biological Base, 2018, 17)

วิสาหกิจชุมชนคืออะไร

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นมาตรการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน เพื่อส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างรายได้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พัฒนาความสามารถในการจัดการและรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2010, 1) ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านใช้ในการผลิตของกินของใช้โดยวิธีการผลิตที่ไม่ได้ซับซ้อน ใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน และมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก หากมีช่องทางและความเป็นไปได้ในทางธุรกิจการค้าจึงค่อยขยายไปสู่ตลาดภายนอกชุมชน ทั้งนี้วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะใกล้เคียงกับ “ธุรกิจชุมชน” ในประเด็นของการซื้อขายสินค้าหรือบริการ และมีความเชื่อมโยงกับ “เศรษฐกิจชุมชน” ในประเด็นอุปสงค์และอุปทานระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิตทั้งภายในและภายนอกชุมชน แต่อยู่บนฐานคิดของ “เศรษฐกิจพอเพียง” พึ่งพาตนเอง เมื่อมีความก้าวหน้ามากขึ้น จึงค่อยเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย พร้อมกับประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อขยายไปสู่ตลาดภายนอกชุมชน (Phongphit, 2007, 205-218 ; Rattanathirawichianan & Limphaiboon, 2014, 35-40) ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการจัดการทุนของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งยังใกล้เคียงกับขบวนการ “สหกรณ์” ซึ่งเป็นกิจกรรมทางธุรกิจของสมาชิก โดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก ซึ่งในที่สุดก็อาจพัฒนาต่อยอดเป็น “วิสาหกิจขนาดกลางและย่อม” ได้ในอนาคตหากมีความพร้อมเพียงพอ

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนจึงเกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่มีความผูกพันและมีวิถีชีวิตร่วมกันในชุมชนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปโดยสมาชิกทั้งหมดจะต้องไม่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน มาร่วมกันประกอบ

กิจการเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชนเป็นหลัก นอกจากนั้นวิสาหกิจชุมชนยังต้องมีการจัดการทุนของชุมชน คำว่าทุนของชุมชนในที่นี้ ไม่ได้หมายความว่าทุนที่เป็นเงินแต่รวมไปถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมด้วย ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่เกิดจากชุมชนซึ่งต้องการรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเหลือกัน ในการดำเนินกิจการต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการ การจัดการเชิงธุรกิจ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนอธิบายได้ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1: แสดงการสรุปแนวคิดวิสาหกิจชุมชน

ที่มา: ดัดแปลงจาก Kanchanavisuth, 2015, 5

จากภาพที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. การรวมกลุ่ม โดยคนในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรท้องถิ่นหรือทรัพยากรภายในชุมชน
2. วิสาหกิจชุมชนมีปรัชญาที่เน้นการพึ่งตนเองและความพอเพียงโดยการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ซึ่งทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม
3. มีกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนทุกๆ ระดับ เพราะการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนมีผลต่อการตัดสินใจและการหาแนวทางพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนได้พัฒนาความสามารถ มีการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อการพัฒนาความสามารถในการอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และพัฒนาสู่ความยั่งยืน
4. วิสาหกิจชุมชนมีเครื่องมือและวิธีการ โดยการเน้นสร้างเครือข่าย ใช้พลังร่วมและเชื่อมโยงปัจจัยและกระบวนการผลิต ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อการลดรายจ่ายและสร้างรายได้รวมทั้งเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

5. มีการจัดการเน้นการผลิตโดยมวลชนและเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ

6. ผลที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลให้ในชุมชนมีการสร้างรากฐานที่มั่นคง สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันให้กับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผลของการเรียนรู้และการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจในเรื่องของการลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดดอกผลทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกียน จังหวัดน่าน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ คือ การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนฐานรากผ่านการดำเนินการกิจการของชุมชนให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ตระหนักถึงความได้เปรียบด้านทรัพยากรท้องถิ่น สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้าช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่ม หากแต่การพัฒนาดังกล่าวจะต้องไม่ทำลายฐานทรัพยากรเดิม นอกจากนั้นยังเสริมสร้างการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพพร้อมนำเสนอผลงานและประโยชน์ของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ต่อชุมชนท้องถิ่น รวมถึงแนวทางดำเนินการที่จะร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ยุค Thailand 4.0 (Biodiversity-Based Economy Development Office (Public Organization), 2018, 1)

1. องค์ประกอบของการจัดการ

วิสาหกิจชุมชนต้องมีการพัฒนาการจัดการสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนภายใต้องค์ประกอบของการจัดการใน 2 มิติ ดังนี้ (Chaimuang, 2015, 15)

1.1 มิติที่หนึ่งมีปรัชญาการจัดการโดยแนวคิดนี้มีหลักการสำคัญดังนี้คือใช้แนวคิดอนุรักษ์นิยมทางการเงิน มีความระมัดระวังกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง มีความสามัคคีและให้ความสำคัญกับการสร้างเอกลักษณ์ และมีความอดทนสูงต่อความคิดและไอเดียใหม่ๆ

1.2 มิติที่สองมีกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ เพราะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการขององค์กรวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการกำหนดวิสัยทัศน์ การกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ นโยบาย รวมไปถึงการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ หรือเป็นการตอบคำถามว่า “ทำไปทำไม” เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ช่วยสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตลอดจนถึงประเทศชาติ

2. ขั้นตอนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ

การพัฒนาองค์กรวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพต้องดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ด้วยองค์กรวิสาหกิจชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ผู้อำนวยการความสะดวก

ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยประสาน เชื่อมโยงกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) เป็นต้น ซึ่งกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ทางกิจกรรมชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้ (Community Enterprise Development Group, 2018 ; Chaimuang, 2017, 51)

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน เป็นตัวอย่างของการพัฒนาองค์ความรู้ทางกิจกรรมชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพตามขั้นตอนดังกล่าว และประสบผลสำเร็จในการพัฒนาฯ โดยในปี พ.ศ. 2561 ทางสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ได้ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน ให้เป็นศูนย์การใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ (Chiang Mai News, 2018, 1) ซึ่งกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ทางกิจกรรมชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน ได้ดำเนินการดังนี้

2.1 ขั้นตอนที่หนึ่ง วิสาหกิจชุมชน จดทะเบียน ณ สำนักงานเกษตรอำเภอซึ่งเป็นสำนักงานรับจดทะเบียน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน ได้จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ 2551 โดยมีที่ตั้งเลขที่ 130 หมู่ 4 ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เริ่มจากการมีสมาชิก 79 คน ได้ร่วมทุน จำนวน 82,300 บาท เพื่อผลิตน้ำยาอเนกประสงค์และแชมพูสมุนไพรใบหมี่ผสมดอกอัญชันตามภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษโดยใช้สมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อลดรายจ่ายและเพื่อสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว (Thephcitra, 2017, 1) โดยมีคุณชูศิลป์ สารรัตน์ะ เป็นประธานวิสาหกิจชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยนเป็นวิทยากรให้ความรู้ฝึกอบรม พาไปศึกษาดูงาน และเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม แกนนำและสมาชิกกลุ่มจึงได้ทดลองทำแชมพูสมุนไพรจากใบหมี่และดอกอัญชันเพื่อใช้กันเองในครัวเรือนและพัฒนาสูตรให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Mulnithisammachiph, 2018, 1)

2.2 ขั้นตอนที่สอง วิสาหกิจชุมชนค้นหาศักยภาพ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตัวเอง และใช้ “แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน” เป็นเครื่องมือ โดยวิสาหกิจชุมชนทำการประเมินตนเอง เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน ได้ทำการค้นหาศักยภาพ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตัวเอง จากศักยภาพความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบระบบเครือข่าย มีผู้นำที่มีศักยภาพ มีจิตสาธารณะ และมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง พร้อมทั้งในชุมชนได้จัดตั้งศูนย์ชุมชนพิทักษ์ ซึ่งมีกฎระเบียบที่สมาชิกในชุมชนสร้างขึ้นทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้อย่างดี มีการกำหนดยุทธศาสตร์หลักคำว่า “บวร” 3 ประสาน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่ายประกอบด้วย บ้าน คือ ชาวบ้าน วัด คือ พระสงฆ์ โรงเรียนและหน่วยราชการ พร้อมทั้งได้นำหลักการดำเนินงานโดยใช้คำว่า กินอิ่ม คือ เรื่องของเศรษฐกิจในชุมชนต้องพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้อย่างสม่ำเสมอ นอนอุ่น คือ เรื่องสุขภาพร่างกายต้องแข็งแรง ความเป็นอยู่ที่ดี และคำว่าฝันดี คือ ความปลอดภัยในทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชน โดยผู้นำและสมาชิกในชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินิรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนชีววิถีแห่งนี้ สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีการปลูกพืชสมุนไพรนำมาขายจัดตั้ง “วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลบ้านน้ำเกี๋ยน” (Muangkhrishna, 2018, 1) มีการใช้

“แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน” เป็นเครื่องมือ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ เป็นที่ยอมรับและได้รับรางวัลมากมาย อาทิเช่น วิสาหกิจชุมชนดีเด่น ด้านการบริหารจัดการโดยใช้ข้อมูลทางบัญชี ของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ประจำปี พ.ศ. 2555 รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่น ระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2555 ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และรางวัลชมเชยวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2555 ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ภาคเหนือ ประจำปี พ.ศ. 2556 และรางวัลคุณภาพองค์การอาหารและยา ปี พ.ศ. 2557 (อย. ควอลิตี้ อวอร์ด) ในปี พ.ศ. 2560 ได้รับรางวัลชนะเลิศวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ เป็นต้น (Lohsrisukul, 2018, 1) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรูปแบบของปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มที่จะใช้ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยี หรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจนกลายเป็นวิสาหกิจชุมชน เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (Phenghmunrach, 2016, 279)

2.3 ขั้นตอนที่สาม วิสาหกิจชุมชนเรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกในประเด็นที่จะต้องปรับปรุง ในช่วงของการเริ่มต้นวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี ตำบลน้ำเกีฮื่น ได้รับการสนับสนุนจาก 5 หน่วยงาน และมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลน้ำเกีฮื่น ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลน้ำเกีฮื่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภูเพียง และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกีฮื่นให้การสนับสนุนด้านวิชาการและควบคุมคุณภาพการผลิตโดยให้ยืมใช้อาคารห้องเก็บของปรับปรุงเป็นสถานที่ผลิตที่ถูกสุขลักษณะ (Mulnithisammachiph, 2018, 1) และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการปลูกและพัฒนาพันธุ์สมุนไพรจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลน้ำเกีฮื่น พัฒนาผลิตภัณฑ์จนมีคุณภาพ นำรายได้มาสู่ชุมชน เพิ่มโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีงานทำและยังเสริมสร้างให้เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรแบบธรรมชาติอีกด้วย (Muangkrisna, 2018, 1)

2.4 ขั้นตอนที่สี่ วิสาหกิจชุมชนกำหนดแผนพัฒนาตามศักยภาพและความพร้อมวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีตำบลน้ำเกีฮื่น กำหนดแผนพัฒนาตามศักยภาพและความพร้อม โดยกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน “เป็นธุรกิจของชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน” ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งทุกคนที่ถือหุ้นเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน โดยในช่วงเริ่มต้นมีสมาชิก 79 คน แต่ในปัจจุบันมีสมาชิกถึง 675 คน (จาก 250 หลังคาเรือน) มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจำนวน 21 คน ส่วนการดำเนินงานผลิตและบรรจุเครื่องสำอางสมุนไพร การตลาด การทำบัญชีรับจ่าย มีพนักงานประจำ ซึ่งเป็นแรงงานจากคนในชุมชน สมาชิกที่เหลือส่วนใหญ่ทำหน้าที่ปลูกสมุนไพรเป็นแหล่งวัตถุดิบ (Thephcitra, 2017, 1) สำหรับหลักการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ดำเนินการมาจากทุนที่ระดมจากสมาชิกและผลกำไรในแต่ละปี โดยไม่มีการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินแต่อย่างใด การดำเนินงานมีนโยบายพึ่งตนเองและเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป บริหารจัดการบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบริหารยึดหลักธรรมาภิบาล เน้นความโปร่งใสของการเงินบัญชี ตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการเป็นผู้ผลิตสินค้าที่เน้นคุณภาพเป็นสำคัญ มีสำนึกที่ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริโภค ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์สมุนไพร

แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เครื่องสำอางสมุนไพร สมุนไพรอบแห้งบดผงและผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ และ ช่างสำอางสมุนไพร โดยเครื่องสำอางสมุนไพร ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ทั้งหมด 35 รายการ จำหน่าย 2 ยี่ห้อ คือ ชีวาร์และชีวาน่า (Mulnithisammachiph, 2018, 1) พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) หรือ สพภ. ช่วยซื้อเครื่องจักร และส่งเจ้าหน้าที่มาอบรมให้ความรู้ มีอาจารย์จากสถาบันการศึกษามาให้คำแนะนำ ส่งผลให้สินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเศรษฐกิจจากความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟู และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและ นำผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมาสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ โดยได้เข้าไปสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนจนได้รับตราส่งเสริม Bio Economy (Lohsriskul, 2018, 2).

2.5 ขั้นตอนที่ทำ วิสาหกิจชุมชนดำเนินการตามแผน หากเรื่องใดไม่สามารถดำเนินการเองได้ ให้ขอรับการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาตามศักยภาพและความพร้อมโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) จัดกิจกรรมทดสอบเส้นทางพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ภายใต้ “โครงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเศรษฐกิจชีวภาพ ในการเชื่อมโยงศูนย์เรียนรู้ เข้ากับเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจชีวภาพ” มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่มีอัตลักษณ์ มีความโดดเด่น เพื่อยกระดับคุณภาพ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งวัตถุดิบดูแลรักษาฟื้นฟูทรัพยากรชีวภาพและระบบนิเวศ ตลอดจนการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพอย่างต่อเนื่อง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในด้านสินค้าและบริการ การสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน (Biodiversity-Based Economy Development Office (Public Organization), 2018, 3 ; Chiang Mai News, 2018, 1)

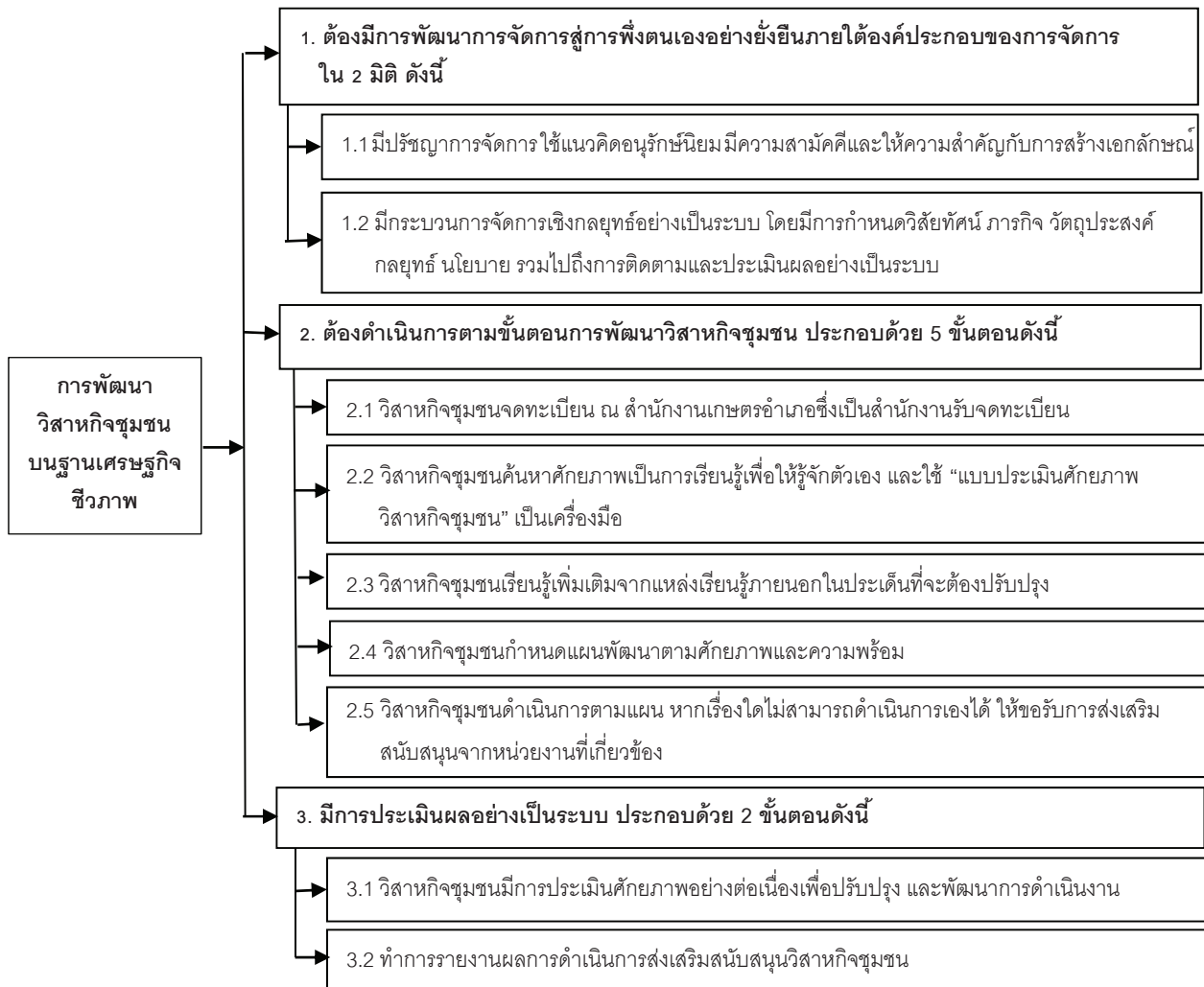
3. การประเมินผลอย่างเป็นระบบ

3.1 ขั้นตอนที่ทำ วิสาหกิจชุมชนประเมินศักยภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน มีการประเมินศักยภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน โดยมีผลประกอบการของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2558 มีผลประกอบการรวมมูลค่า 16 ล้านบาท ในระยะเวลา 8 ปี มีผลกำไรเฉลี่ยปีละ 250,000 บาท สมาชิกมีรายได้จากการจำหน่ายสมุนไพรตั้งแต่ 100-1,500 บาท/คน/เดือน สร้างงานในชุมชน สมาชิกที่มาทำงานเป็นฝ่ายผลิตและฝ่ายขาย มีรายได้ เฉลี่ยเดือนละ 6,000-12,000 บาท โดยปัจจุบันมีสมาชิกที่มาทำงานเป็นพนักงานของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี จำนวนทั้งหมด 20 คน แบ่งเป็น ฝ่ายผลิตและบรรจุเครื่องสำอางสมุนไพร ฝ่ายขาย ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายดูแลแปลงสมุนไพรเพาะขยายพันธุ์และกลั่นน้ำมันหอมระเหย มูลค่าในการจ้างงานในปี พ.ศ. 2558 เป็นเงิน 780,500 บาท และในอนาคตจะมีการขยายอัตรากำลังคนเพิ่มขึ้นอีก

ส่งผลดีต่อการส่งเสริมการจ้างงานในชุมชนมากยิ่งขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการฟื้นฟูดูแลมากขึ้น จากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี จึงยังคงรักษาความสมบูรณ์ของป่าชุมชนในพื้นที่รวมกว่า 1,000 ไร่ไว้ได้เป็นอย่างดี (Mulnithisammachiph, 2018, 1) นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยนได้ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และได้ตรารับรองไบโออีโคโนมี (Bio-Economy) จากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ซึ่งเป็นเครื่องหมายส่งเสริมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากฐานชีวภาพในชุมชนที่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน พร้อมกันนี้ยังเป็นการรับรองว่าผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายจะนำกลับมาพัฒนาทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป (Mulnithisammachiph, 2018, 1)

3.2 ขั้นตอนที่เจ็ด การรายงานผลการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการรายงานผลการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน ดำเนินการขับเคลื่อนโดยคนในชุมชนที่มีความสามัคคีร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสมาชิกได้กินอิ่ม นอนอุ่น ผืนดีและมีรายได้ พร้อมนี้ได้ประสานงานและขอรับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษาและสถาบันทางการเงิน เป็นพลังประชารัฐช่วยกันขับเคลื่อนจนประสบความสำเร็จเป็น Smart Group และได้พัฒนาต่อยอดโดยนำองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม นำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเป็น Smart Product ก้าวไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 ผลความสำเร็จดังกล่าว เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะชน และได้รับรางวัลชนะเลิศวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ ประจำปี 2560 (Tnews Agency, 2017, 1)

ดังนั้นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน ได้ดำเนินการพัฒนาองค์กรวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อธิบายและสรุปได้ดังภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2: การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพ

สรุป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนภายใต้จุดแข็งของประเทศไทยเป็นทางเลือกสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน ภายใต้ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ให้กลายเป็นความได้เปรียบเชิงแข่งขันมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเพื่อการไปสู่ Thailand 4.0

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนคือ ผู้นำและสมาชิกในชุมชนหรือคน (People) ที่ต้องเน้นการพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันภายในชุมชน เรียนรู้การจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ (Creative) พัฒนาต่อยอดโดยนำ

องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (Technology and Innovation) มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ พร้อมทั้งการใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากร ภายในชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบ มีวิธีการโดยการเน้นสร้างเครือข่ายใช้พลังร่วมและเชื่อมโยงปัจจัยและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Friendly Processes) มีการจัดการ เน้นการผลิตโดยมวลชนและเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) สมาชิกในชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค พร้อมทั้งมีการบันทึยได้ของวิสาหกิจชุมชนไปฟื้นฟู และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (Future of the Origin) ภายในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability) ซึ่งการเริ่มต้นของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจชีวภาพต้องเริ่มด้วยจิตใจเป็นกุศล ต้องการพึ่งพาตนเองพร้อมที่จะแบ่งปัน มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด

References

- Biodiversity-Based Economy Development Office (Public Organization). (2018). "BEDO Mobile 4 Region 2018 (Central region) "under the concept of biological economy, the future of Thai economy". Retrieved December 18, 2018, from <http://www.bedo.or.th/bedo/new-content.php?id=945>. [in Thai]
- Chaimuang, N. (2017). *Teaching documents for community enterprise management*. Chiang Mai: Saraphi Printing. [in Thai]
- Chaimuang, N. (2015). Development of community enterprise management to sustainable self-reliance. *PAYAP UNIVERSITY JOURNAL*. 25(1), 15-39. [in Thai]
- Community Enterprise Development Group. (2018). *Community enterprise promotion and development handbook*. Retrieved December 18, 2018, from <http://www.sceb.doe.go.th/download2.html>. [in Thai]
- Chiang Mai News. (2018). *Office of economic development from Biological Base proceed to support community enterprise products show organizing the BEDO Touring Festival 2018 (North)*. Retrieved December 19, 2018, from <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/662347>. [in Thai]
- Executive Committee of the Office of Economic Development from the Biological Base. (2018). *Strategic framework for economic development from the biological base, 20 years, 2017-2036*. Retrieved November 18, 2018, from http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6362&filename=index. [in Thai]
- Kanchanavisuth, J. (2015). *Community enterprise path for career development and self-reliance*. Bangkok: Min Service Chaphphlay. [in Thai]

- Lohsriskul, D. (2018). "Chiwiwit Community Enterprise", Nan Province, adding value to local herbs, creating a brand Chiva-Chihana, selling Doko Inter. Retrieved November 9, 2018, from https://www.sentangsedtee.com/career-channel/article_58624. [in Thai]
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2010). **Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548**. Retrieved November 21, 2018, from https://www2.moac.go.th/ewt_news.php?nid=4062&filename=index. [in Thai]
- Muangkrishna, R. (2018). "Sufficiency Economy" of the King Rama 9 made the Ban Nam Kian Community Phu Phu is happy. Retrieved November 9, 2018, from <https://siamrath.co.th/n/15111>. [in Thai]
- Mulnithisammachiph. (2018). Chiwiwit Community Enterprise "Nam Kian" "Eat Full, Warm, and Dream Good". Retrieved November 9, 2018, from <https://www.right-livelihoods.org>. [in Thai]
- National Science and Technology Development Agency [NSTDA]. (2018). **New economic reforms - Bio economy**. Retrieved November 19, 2018, from <https://www.nstda.or.th/th/news/5049-bio-economy>. [inThai]
- Nuanmanee, P. (2017). Bio-economic, Thai economic driving tools. **ASEAN Knowledge Journal**. 4(5), 1-3. [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). **Draft 20 year strategic framework (2017-2036)**. Retrieved December 18, 2018, from www.bedo.or.th/bedo/back_end/upload/content/2018_03/1520496784_7221.pdf. [inThai]
- Phongphit, S. (2007). **Community enterprise foundation economic mechanisms**. Bangkok: Charoenwit Printing. [in Thai]
- Phengmunrach, P. (2016). Roles of members towards operation of the Bio-Life Community Enterprise Group, Namkiansub-District, Phuphiang District, Nan Province. **ACADEMIC JOURNAL UTTARADIT RAJABHAT UNIVERSITY**. 11(2), 271-286. Retrieved November 21, 2018, from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/uruj/article/view/77116/61891>. [in Thai]
- Prachachat. (2018). **Know the future of Bioeconomy, drive the world**. Retrieved November 18, 2018, from <https://www.prachachat.net/prachachat-highlight/news-148676>. [in Thai]
- Rattanathirawichianan, K. & Limphaiboon, C. (2014). **Analysis and synthesis of research results of Faculty of Management Sciences, Lampang Rajabhat University**. Lampang: Faculty of Management Sciences, Lampang Rajabhat University. [in Thai]

- Sersthsiro, B. (2009). **Biodiversity-based economic development strategy**. Retrieved November 18, 2018, from <http://www.biothai.net/node/254>. [in Thai]
- Taichomphu, S. (2015). Development of biological resource-based products at Khungbangkachao in Phrapadaeng District, Samut Prakan Province, Thailand. **JOURNAL OF MCU SOCIAL SCIENCES REVIEW**. 4(3), 154-165. Retrieved May 13, 2019, from <http://www.journal-social.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2014/11/10%E0%B8%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%8A%E0%B8%A1%E0%B8%A0%E0%B8%B9.pdf>. [in Thai]
- Thephcitra, K. (2017). **Chiwiwit Community Enterprise Nam Kian Sub district from smart group to smart product**. Retrieved November 19, 2018, from https://www.technologychaoban.com/thai-local-wisdom/article_23725. [in Thai]
- Tnews Agency. (2017). **The ultimate community enterprise, Chiwiwit Subdistrict, Nam Kian Subdistrict, Nan Province**. Powered by power Pracha Ratana won the national award in 2017. Retrieved November 19, 2018, from <https://www.tnews.co.th/contents/327385>. [in Thai]
- The Commission for Nation Economic Reform, National Reform Council. (2016). **Bioeconomy reform**. Retrieved November 18, 2018, from https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/drive_econ/download/609.pdf. [in Thai]